

מתעוררת בעברית

"העברית היא המולדת שלי",
אומרת המשוררת והסופרת רנה לי
(קופמן), המתגוררת כמעט שלושה
עשורים תמימים בניו יורק. היא פרסמה
עד כה ארבע ספרי שירה, שני קבצי
סיפורים קצרים ומספר ספרי מחקר בספרות
עברית. ספרה האחרון, "עגנון והצמחונות",
יצא לפני מספר שבועות
בישראל, מחקר מאלף על
צמחונותו של הסופר המהולל
והשלכותיה על כתביו.

יצחק רבי

"יש ימים בהם אני מתעוררת בעברית ויש ימים בהם אני מתעוררת באנגלית", אומרת רנה לי כלשונה הציונית והפיוטית. "אני רואה את עצמי כמלוא כחיי וכמלואי רק בעברית, אבל כשהייתי כל כך הרבה שנים במקום אחר ושומעים שפה אחרת - אנגלית - ויש רגישות לניואנסים כמו שלמשוררים יש, או האנגלית איכשהו מתחילה לספסף פנימה ולהכנס להויתך. המצב הזה של דו-לשוניות יוצר בעיות. הייתי אומרת שירי ימיני היא העברית והשמאלית היא אנגלית - אך לפעמים הן מכות אחת את השניה ויש מעין מצב של עצירות וחוסר יצירה".

למרות כל זאת, נראה שרנה לי, המוסיפה לעיתים את שם משפחתה של בעלה, אנשלוס קופמן, בסוגריים לשמה, היא משוררת ויוצרת פוריה מאוד. ספרה הראשון "בשררה לילית", ספר שירים שהתקבל יפה על ידי הביקורת, יצא לאור בתל אביב בשנת 1960 בהוצאת "מחברות לספרות". אחר כך באו קובצי שירה נוספים: "ימים של בלי", (1965) "מחברות לספרות", "אל פרכי השמש" (1971), "בנה" ו"שנת צהריים" (1980), "רשפים".

בין ספרי השירה היא הוציאה לאור את קובץ הסיפורים "מכירה פומבית" (הוצאת "אלף", 1968), "אויב, אויב" פרקי

רנה לי. משורר כותב שירים כשמת העדש שלו

מתעוררת באנגלית

יומן מנג'ריה (אלף"ה 1969). ספרי המחקר שלה כוללים את "מסע אל רגע החסר", עיונים ביצירותיהם של עגנון וחיים הזו ("רשפים", 1978) וספרה האחרון, "עגנון והצמחונות", שראה אור בארץ זה לא מכבר כהוצאת "רשפים".

"אני רואה את העברית כמולדת שלי, בדיוק כמו שאלברט קאמי האלגי'רי, שכתב צרפתית, אמר שהצרפתית היא המולדת שלו. סנטטייה אמר שאתה כותב שירים בשפת שירי הערש ששמעת. יש כמובן יוצאים מן הכלל, כמו הסופר הנהדר ג'וזף קונרד, ששפת אמו לא היתה אנגלית אבל מעטים כתבו כמותו בשפה זו". רנה לי מתוודה שהשורות הממושכות באמריקה השפיעו עליה לכתוב באנגלית והיא אף פירסמה שירים באנגלית, שנכתבו במקור באנגלית, בכתבי עת שונים בארה"ב. "אבל אני בראש וראשונה וקודם כל משוררת עברית", היא מרגישה. היא נולדה בפולין והגיעה לארץ עם הוריה בהיותה בת שלוש. "גרנו בנענע רמב"ם בתל אביב. אבי היה מורה למתמטיקה ופיסיקה בתיכון עירוני א' ובנימינסיה הרצליה, שם הוא גם לימד אותי בשלוש השנים האחרונות של התיכון. את השיר הראשון שלי פירסמתי כנערה בכתובת הנער העובד "במעלה", היא נזכרת ומסיימת שכאשר סיימה את התיכון הופיע השיר הראשון שלה מעל לשם ספרותית מכובדת ויוקרתית ב"הארץ". לשיר קראו "בצר לי".

רנה, אשר שינתה את שם משפחתה מליפשיץ ללי, למדה משפטים דווקא, ולא ספרות, באוניברסיטה העברית בירושלים. "הייתי בעתודה אקדמאית ושרתתי בפרקליטות הצבאית. אבל למרות שיש לי תואר שני במשפטים, נחתתי את המקצוע". את המרק האמריקאי בחייה החלה ביהר עם בעלה, מהגנס בניון, לאחר שהייה של מספר שנים בקניה. "הגענו מקניה שם היה אבשלום בשליחות של חברת מקורות", היא מספרת. בניו יורק החליטה לעשות הסבה מקצועית ונרשמה ללימודי ספרות עברית ב"סימני" התיאולוגי היהודי של ניו יורק. היא סיימה את ההחלה ללמד בקווינס קולג' בספרות עברית והחלה ללמד בקווינס קולג' בניו יורק. היא כיהנה כפרופסור לספרות ושפה עברית במשך שנים רבות עד שפרשה כלייל כדי להקדיש את זמנה ליצירה ומחקר ספרותי. רנה ובעלה מתגוררים בלופט מרווח ומעוצב בטוב טעם בלב הגריניץ' ווילג' במנהטן. שני הבנים, האחד רופא והשני מהזנאי, כבר מומן בברו ויעוב את הבית. הלופט מלא ביצירות וחפצי אמנות שנבחרו בקפדנות ונאספו במשך השנים בישראל, אפריקה וארה"ב. הרבה תמונות של ציירים ישראלים, פסלי עץ מגולפים וכלי נחושת ממורקים, רובם משווקים בישראל. חדר העבודה של רנה לי עמוס בספרים, רובם בעברית ובאנגלית. את הטיטות הראשונות לשיריה, היא מגלה, היא תמיד כותבת בכתב ד', רק אחר כך היא עוברת, משפצת ומתקנת על המחשב.

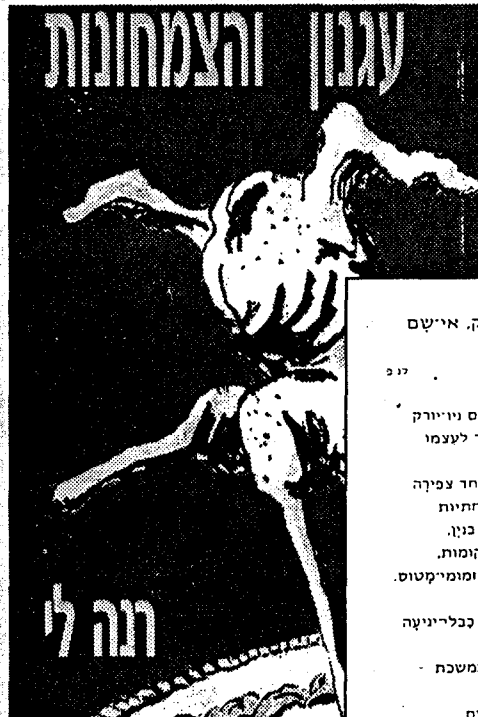
איך היית מגדירה את מצבך במשוררת בארץ ורזה?

"כמשוררת יוצרת בעברית אני חשה כאילו אני חיה על אי בודד. זהו מצב קשה. אפילו כשנים שהייתי פרופסור לספרות עברית בקווינס קולג' וקיבלתי מה ושמ 'פד באק' מסטורנטים, לא היה כעצם עם מי ממש לדבר".

את מתגעגעת לאוירה, החיים של משוררים וסופרים בישראל?

"תראה, בארץ אף פעם לא הייתי מן המשתייכים לחבורות ספרותיות. תמיד הייתי זאבה בודדה. אבל היו לי חברים וחברות שהיו פתוחים לשירה ולספרות שיכולתי לקרוא שיר חדש שכתבתי במניסין. היה חסר לי זה לא הצד

הבוהמי-חברתי אלא לחיות בארץ את היום של העברית, לשמוע את זה בכל פינה, להרגיש את רחשי היום יום והאקלים של השפה. למרות שאני מבקרת בארץ מדי שנה למשך כמה שבועות, העניין של השפה חסר לי. אני מקווה לשהות בעתיד לתקופות יותר ארוכות בארץ. כ-27 השנים האחרונות אבשלום

בניו יורק, אישים

כעיר הזרים בניו יורק
כל איש זר לעצמו
מוקף אל חד צפיקה
בשאלות תחתיים
מוקף לקץ בנין.
מתוכנן בקומות.
עד פקקים ומומיקטוס.
משקל על כבלרייניקה
ממשכת
ההולכת ומשכת
כד כנד
ככל הכוונים
בכת אחת.

מצנח כסכך דרכים
המערימות זו על זו
רובא אהב ופך

ענקי שיעונים. נקיים לזמן
סופרים ומונים
אשראי ומוקנים
מעט לעת
ואנשים להמונים
רוחשים

אנשים בקלסטרס מטשקשים
כחללה המעקש של רכבת
שאין חתית
למצוקתם

מה דעתך על העברית של היום בארץ?
"אני מרגישה שהשפה המדוברת היא הרבה יותר מודולת (מלשון ולול). יש המון ניבים עוביים ואמריקניים בשפה. לפעמים מרגיש שהצברים מחקים את האנגלית ללא צורך ומילים באנגלית מודבנות לשירה בין ישראלים שחיים בארץ, לא מבוני שחיים מה".

ביוצרת, איך את מצליחה לשמור על השפה העברית?

"בעיקר באמצעות קריאת ספרים. הרבה ספרים. אני חתומה גם על מספר כתבי עת, כמו 'מאזניים', ועוקבת אחרי מה שמתפרסם בארץ בסיומת וישרה. לאחרונה קראתי את ספרו של יהושע קנו, 'ברוך אל התולעים', שקיבל, אגב, את פרס עגנון".

מה דעתך על השירה העברית העכשווית בישראל?

"ראיתי לאחרונה מספר שירים חדשים כמאזניים. לא שבעתי נחת מהם. אני מוצאת שבשירה החדשה בכלל יש המון מלל שלא אומר הרבה. אני מעריפה שירה עם המרחק הקצר ביותר בין שתי נקודות. אני מודה, שקשה לי למצוא שירה טובה באמת וזה מה שדחף אותי לסיפורת, בעיקר בזמן האחרון. ספר מאד מעניין שקראתי לאחרונה הוא ספרה של רות אלמג, 'שורשי איר', על ישראלית החיה בת"ל. הוא דיבר אלי".

כשאת חושבת על משורר עברי בניו יורק תיכף עולה בזכרוני שמו של גבריאל פרייל ז"ל. חברת אותה?

"הייתי מירודת כשענו עם פרייל. אהבתי את שיריו, אבל העברית שלו יש לה טעם מתורגם - וזה גם כוחה. באופן פרדוקסלי, זה מה שעשה את שירתו למיוחדת. הוא כותב למשל שורות כמו 'ערב שלול כוכב' שיש בה טעם של תרגום. נרמה לי שאצלו לא היתה הבדליות של לכתוב בעברית. כשירה, כידוע, יש עבר בין שפת השירה לשפת הדיבור, ועדיין לשירה יש זכות קיום...".

למי את קרובה כמשוררת?

"השפיעו עלי ואהבתי את שיריהם של אלתרמן, רטוש, גולדברג, דן ועמיחי. אבל נרמה לי שהשורה שלי קרובה דווקא למשוררת אמלי ריקסון, שכתבה אנגלית, מבחינה זו שאני אוהבת את השירה המרוכזת עם השורה האחרונה שהיא כמו נעץ האוחז את כל מרכיבי השירה. אני מאוד אוהבת גם את השירים של ביאליק. למרתי אותו כמשך שנים ואני אוהבת דווקא את השירים האישיים, הלא לאומיים שלי".

בואי נעבור לספרך האחרון - "עגנון והצמחונות" - איך הגעת לנרשוא, את צמחונות?

"לא אני לא צמחונית, אם כי אני ממעטת באכילת בשר, אבל הספר לא נולד מתוך הצמחונות אלא מתוך עגנון. בעבודות המחקר שלי בעבר לא עסקתי באספקטים ביוגרפיים של הסופר, אבל בספרי 'מסע אל רגע החסר' - בו עסקתי ביצירת עגנון - נתקלתי לראשונה בנושא הצמחונות כסיפור 'ביטוי הרס'. לאור מכן גיליתי שיש קשר הדוק בין צמחונות של עגנון האדם והצורה בה היא נאה לידי ביטוי ביצירתו. זהו אספקט מקורי לבחינת יצירת העניפה של עגנון ועברתי על הספר כעשר

שנים תמימות".

רינה, שאלה אחרונה: הבנים שלך יודעים עברית? הם מסוגלים לקרוא את יצירותיך?

"הבנים שלי דוברי עברית כי כבת תמיד דברנו עברית. זה מפריע לי מעט שבני לא יכולים להנות ממש מהיצירות שלי. זה קשה אבל זו המציאות".